Forskningsrådet

Årsrapport 2006

Innledning

Navn på programmet: Areal- og naturbasert næringsutvikling – AREAL

Programmets hovedmål:

A. være en aktiv medspiller for **næringslivet** innenfor arealbasert næringsutvikling (ut over mat og tømmer) i produksjon av kunnskap som styrker innovasjon, lønnsomhet og markedsinnretning
B. utvikle kunnskap til støtte for bærekraftig **næringspolitikk og forvaltning** innenfor arealbaserte næringer, herunder fiskeri, havbruk, landbruk, reindrift og reiseliv
C. bidra til at FoU-miljøene har kompetanse på internasjonalt nivå innenfor områder som er relevante for næringsliv og offentlig sektor

Til målene A og B er det knyttet tematiske satsinger.

A) - Arealer og landskap som næringsgrunnlag
- Innovasjon og næringsutvikling
- Markedsorientert produksjon av varer og tjenester
- Organisering, kompetanse, ledelse

B) - Næringspolitikk i landbruk, reindrift, fiskeri og havbruk
- Internasjonale rammebetingelser
- Areal og miljøforvaltning
- Endringer i offentlig sektor

Programmet samarbeidet i 2006 nært med TRE, - MAT, - og Havbruksprogrammet samt Jordbruksavtalen og Fiskeri- og havbruknæringes forskningsfond.

Virkeperiode: 2006-2011

Økonomi

Programmets finansieringskilder: LMD, FKD, KD, NHD samt Jordbruksavtalen og FHF
Disponibelt budsjett i 2006: 49, 4 mill kroner

Forbruk i 2006: 38,3 mill kroner, herav 4,3 mill kroner fra Jordbruksavtalen og 1,2 mill kroner fra FHF til enkeltprosjekter.
Prosjekter med oppstart 2006 utgjorde cirka 70% av forbruket.

Bevilgningen fra NHD er 0,4 mill kroner til kulturbasert reiseliv.
Bevilgningen fra KD er 2,0 mill kroner og gjelder et spesielt bistandsprosjekt

Aktiviteter

Viktigste aktiviteter i 2006

Programmet ble etablert våren 2005 som ledd i ny programstruktur i Innovasjonsdivisjonen. Ved oppstart fikk programmet overført hovedtyngden av porteføljen i programmet Marked og Samfunn som ble avsluttet våren 2006. Styret hadde to møter høsten 2005 og la der grunnlaget for søknadsbehandlingen for 2006. Styret hadde fire møter i 2006.

AREAL sitt hovedbidrag ved oppstart til ny næringsutvikling (utover mat og tømmer) innen blågrønn sektor er å etablere et sterkt og tett samarbeid mellom forskning, forvaltning og næringsaktører. Gode og nyskapende prosesser mellom aktørene gir nye ideer, god prosjektutvikling og kvalitet i gjennomføring. Prioriterte virkemidler, innen **næringsutvikling,** var derfor KMB og BIP. Dette har vært programmets hovedfokus. Det var lite eller ingen tematisk prioritering i forhold til programplanen. De prosjektene som var best på både kvalitet og relevans ble prioritert.

Etter tildeling til 26 nye prosjekter hadde programmet 34 prosjekter innen næringsutvikling. 12 av disse var innen naturbasert reiseliv, med hovedvekt på utmarksbasert reiseliv samt et stort prosjekt *The Fjord Norway Brand.* Samlet bevilgning til nye prosjekter innen næringsutvikling var 19.6 mill kroner, inkludert 0,8 mill kroner som var avsetning til økologisk landbruk.

Det var 11 prosjekter i kategorien Non Food; planter og dyr. I kategorien annen næringsutvikling var det 11 prosjekter innen temaer som for eksempel *Inn på tunet, Bruk og vern, Organisering og ledelse.*

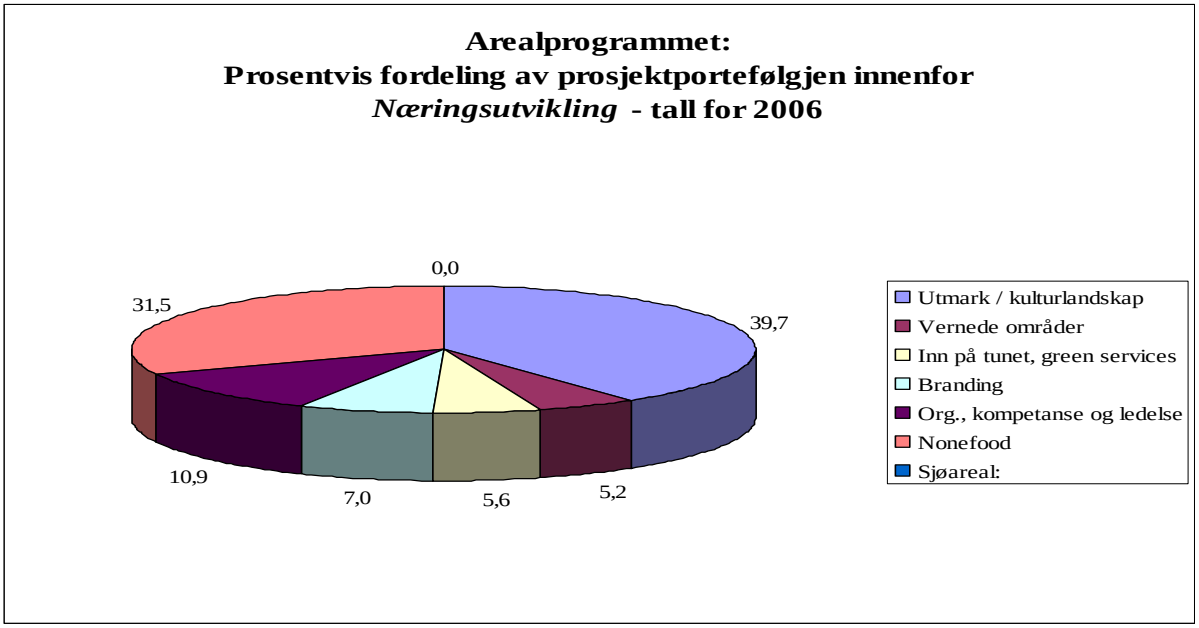

For å gi aktørene tid til å levere gode søknader med hensyn til innovasjon, samarbeid, brukermedvirkning med mer, fikk programmet anledning til å overføre deler av avsetningen for 2006 til 2007. Overført – pluss ledig ramme 2007- ble i sin helhet fordelt ved styrets hovedtildeling i november 2006; 20, 6 mill kroner. Kvalitet og relevans ble samlet sett noe bedre enn ved første hovedtildeling.

Næringsutvikling (mål A)ble prioritert ved oppstart av AREAL, men 7 nye prosjekter innen *politikk og forvaltning* (mål B) ble innvilget med beløp 5.2 mill kroner for 2006. Programmet hadde i mars 2006 møte med næringsorganisasjoner og viktige forvaltningsenheter for å prioritere temaer innen politikk og forvaltning. Resultatet ble en prioritering av temaene bruk & vern, arealplan, samt handelspolitikk og internasjonale avtaleregimer. Dette ble grunnlag for utlysning 2007.

Nøkkeltall, aktiviteter i 2006

Antall prosjekter: 65 herav 34 nye
Antall dr.grads.stipendiater:24
Antall postdoktorstipendiater: 6

Administrasjon

Antall møter i programstyret i 2006: 4
*Administrative kostnader i 2006: 2,1 mill kroner **

*** Av dette 0,2 mill kroner til ekstraordinær utlysning og søknadsbehandling Økologisk Landbruk pva Jordbruksavtalen, Fondstyret, MAT, AREAL,*

Eksempler

Turistbasert næringsvirksomhet i verneområder - muligheter og hindringer
NORSKOG og NINA, 2005 – 2006
Prosjektet har studert ulike sider knyttet til turisme i tilknytning til verneområder og påpekt en rekke punkter som kan øke grunnlaget for en bærekraftig næringsvirksomhet i og rundt verneområder. Dette er forhold og faktorer som angår miljømyndigheter, andre myndighetsorgan, grunneiere og næringsdrivende.
For samarbeidet mellom forvaltningsmyndighetene og næringsaktører er det sentralt at næringsvirksomhet som turisme og andre aktuelle virksomheter får en eksplisitt plass i forvaltningsplanene for de ulike områdene der dette er relevant. Dette vil klargjøre handlingsrom, lette dispensasjonsarbeidet, klargjøre miljøeffekter og påvise evt. behov for overvåkning og miljøtiltak. Også andre områder danner et interessant grunnlag for et samarbeid mellom miljømyndigheter og næring.
For næringsaktørene, spesielt de som er knyttet til primærnøringene, er det sentralt å fokusere mer på mulighetene fremover og mindre på restriksjoner på tradisjonelle bruks- og utnyttelsesmåter. Verneområdenes fortrinn som attraksjons- og aktivitetsområde er relativt dårlig utnyttet i forhold til en mer segmentbasert tilnærming til turismeaktiviteter i utmark generelt og verneområder mer spesielt.

Inn på tunet: Grøn omsorg med husdyr i landbruket for mennesker med psykiske lidelser. Universitetet for miljø- og biovitenskap, 2003-2005

Kontakt med husdyr gir bedre selvfølelse og større tro på egen mestring, og redusert angst hos mennesker med alvorlige psykiske lidelser. Det har Bente Berget ved universitetet i Ås funnet ut i sitt doktorgradsarbeid som hun forsvarte 31. januar. Dette er verdens første omfattende undersøkelse av hvordan dyreassistert terapi med husdyr påvirker psykiatriske pasienter.

Formålet med prosjektet har vært å få vitenskapelig dokumentasjon av effekter av tilrettelagt sysselsetting med husdyr i landbruket for mennesker med tunge psykiske lidelser. Seksti pasienter arbeidet med husdyr to ganger ukentlig i 12 uker, mens 30 utgjorde en kontrollgruppe. Resultatene viste at et slikt tiltak kan føre til bedret selvfølelse og tro på egen mestring, og redusert angst. Dette kom til uttrykk først en stund etter at forsøket var avsluttet, noe som kan tolkes i retning av at det tar tid å utvikle positive erfaringer og ferdigheter knyttet til husdyr. Pasienter med stemningslidelser, for eksempel alvorlig deprimerte, hadde den klareste bedringen i psykisk helse. Det tyder på at denne gruppen kan profitere spesielt bra på dyreassistert terapi med husdyr.

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for jord og skogkartlegging (NIJOS)[1]har gjennomført prosjekt med mål å finne data som kan brukes til å beregne effekter av multifunksjonalitet gjennom indikatorer i CAPRI-modellen. Med landbrukets multifunksjonalitet menes landbrukets produksjon av fellesgoder utover matproduksjon, så som opprettholdelse av kulturlandskap, ivaretakelse av biologisk mangfold, sysselsetting og levende bygder. Man fant egnede data på noen områder som matvareberedskap, miljøforhold og levende bygder. På andre som kulturlandskap, biodiversitet og dyrevelferd er det større utfordringer. Prosjektet må derfor betraktes som et første skritt mot et mer omfattende modellsystem som kobler ulike modeller og på denne måten gir en bedre oversikt over de ulike områdene av jordbrukets multifunksjonalitet.

To viktige prosjekter innen **Handelspolitikk** ble avsluttet i 2006. Eksportutvalget for fisk og Norsk utenrikspolitisk institutt har levert analyser og modeller til fiskerimyndigheter og næringer fra prosjektet *Markedsadgang og utenlandsinvesteringer: Globale utfordringer for fiskerinæringen.* I det andre prosjektet har SNF/Handelshøyskolen i Bergen arbeidet med temaet *Økonomiske konsekvenser av internasjonale handelsbarrierer: En analyse av laksenæringen.* Prosjektene viser at fiskerinæringen møtes med et omfattende sett av formelle og uformelle handelsbarrierer. I tillegg til de handelspolitiske barrierer kan markeds- og kundeinvesteringer, fravær av eller svake nettverk samt risiko knyttet til hvordan markeder fungerer, oppleves som barrierer Virkningene er sammensatte og nyanserte. De rammer ikke bare eksportør, men også industri og forbruker i importland. I laksenæringen og fiskeindustrien fører handelshindringene til direkte investeringer i andre land.

Resultatindikatorer for 2006

*Avlagte doktorgrader:)**Mangler***
Antall artikler i vitenskapelige tidsskrift med referee: 12
Antall publiserte foredrag fra internasjonale konferanser: 35
Antall brukerrettede formidlingstiltak: 60
Antall allmennrettede formidlingstiltak og oppslag i massemedia: 145
Annen publisering/formidling: 72

[1] NIJOS er en del av Norsk institutt for skog og landskap siden 1. juli 2006.

Samlet vurdering og utfordringer framover

AREAL oppfattes som et viktig innovasjonspolitisk virkemiddel i arbeidet med å fremme ny næringsutvikling innen primærnæringene og deres relaterte næringer. Nye næringspolitiske strategier presiserer ytterligere AREAL sin rolle og oppgaver. Innen innovasjon og forskning må AREAL fortsette sitt arbeid med å fokusere samarbeid, brukermedvirkning, åpenhet, tverrfaglighet, kvalitet og relevans.

Samlet vurdering av framdrift, måloppnåelse og nytte

De viktigste næringsorganisasjonene, viktige forvaltningsenheter, kollektive finansieringsordninger og forskningsmiljøer et blitt godt involvert ved oppstart av AREAL. Programmet må sørge for en mest mulig åpen dialog med omverden for å kunne vurdere egne prestasjoner så nøkternt som mulig. Dialogmøter på viktige temaer er avtalt avholdt første kvartal 2007. Generelt vurderes framdriften å være tilfredsstillende.

Utfordringer framover

AREALs målgruppe består av mange bransjer. Sammen med Jordbruksavtalen, FHF, Innovasjon Norge og andre må det gjøres en god jobb for å nå ut til så mange som mulig. Vi må stimulere flere til å se på FoU som en mulighet for å løse egne behov og oppgaver. Samtidig står mer etablerte næringsmiljøer overfor nye oppgaver, for eksempel innen bioenergi og samarbeid om turisme og reieseliv.
Prioriteringene i utlysningen for 2008 reflekter de kortsiktige prioriteringene i forhold til at 2008 blir et stramt budsjettår.